

DLA doktori értekezés tézisei

KRULIK ESZTER

LIGETI KOMPOZÍCIÓS TECHNIKÁI
A VONÓS MŰVEK TÜKRÉBEN,
A KORAI MŰVEKTŐL
A HEGEDŰVERSENYIG

TÉMAVEZETŐ: WILHEIM ANDRÁS

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28-as számú művészet- és művelődéstörténeti besorolású
doktori iskola

Budapest

2017

I. A kutatás előzményei

Dolgozatom témájához egyenes út vezetett mester-tanulányaimat folytatva: a glasgowi diplomahangversenyem műsorában - szakdolgozatommal karöltve Berg Hegedűversenye, a budapesti diplomahangversenyem műsorában pedig Bartók Hegedűversenye szerepelt. A két művel való beható foglalkozás előkészítette a terepet egy olyan huszadik századi alkotó századvégi versenyművének tanulmányozásához, aki bár magyar gyökerekkel is rendelkezik, mégis európai és Európán túli hagyományokat is integrál művészetébe. Ligeti megértéséhez elkerülhetetlen ismernünk a személyes történelmi háttérrel, a második világháború okozta családi tragédiát, a háború utáni évek egyre lehetlenebb magyarországi körülményeit is. Nem tartozik a témámhoz, mégis az első fejezetben megpróbáltam felvázolni Ligeti pszichobiográfiáját – felmutatva azokat a családilag és történelmileg fontos eseményeket, amelyek sorsát és talán stílusát is predestinálták.

Ligetit divatos manapság elemezni, a világ minden tájáról fel-felbukkan egy új disszertáció, cikk, vagy akár egy egész könyv. Meglátásom szerint nem alakult még ki nemzetközi konszenzus alkotói korszakait tekintve, elemzéseikben legtöbbször a szerző műveivel kapcsolatos írásaira támaszkodnak főleg. Emiatt volt nagy segítségemre Kerékfy Márton: A Kelet-Európai népzene hatása Ligeti György zenéjére című PHD disszertációja, ami a kéziratokat, feljegyzéseket, vázlatokat alapul véve egy eddig teljesen járatlan úton haladva mutat rá eddig látenszen jelenlévő kompozíciós eszközökre.

II. Források

Kutatásomhoz két fő könyvet használtam: Richard Steinitz: Ligeti György című könyvét, Ligeti György válogatott írásait, amelyet Kerékfy Márton szerkesztett és fordított, illetve Kerékfy Márton: A Kelet-Európai népzene hatása Ligeti György zenéjére című PHD disszertációját. Sok értékes információt rejtettek számomra Eckhard Roelke és Várnai Péter beszélgetőkönyvei is. Az analízisekhez elsősorban a Schott kiadó gondozásában megjelent Ligeti-partitúrákat használtam.

III. Módszer

A dolgozatom főtémájaként választott Hegedűverseny magányos üstökösként ragyog Ligeti életműpályájának egén. Semmilyen más 20. századi hegedűversennyel nem rokonítható, pedig csupa hagyományos zeneszerzői toposz alkotja rétegeit. Mégis ezen rétegek kombinációi, illetve az olyan zeneszerzői eszközök egyidejű alkalmazása, melyeket keletkezésükben évszázadok választanak el egymástól, különleges, – semmilyen dogmához vagy szerzői csoportosuláshoz nem sorolható – egyéni hangot adnak a műnek. Dolgozatom első fele azon művekre koncentrálnak, amelyek a Hegedűverseny előtt keletkeztek és valamilyen módon vagy a hegedűvel, vagy a vonósokkal vannak szorosabb kapcsolatban, és ezáltal – hipotézisem szerint – befolyásolták a Hegedűverseny arculatát. Ezek a három vonósnégyes, a Gordonkaverseny, a Kürtrió, a Kamarakonzert, a Ramifications, a Szonáta szólógordonkára, a Ballada és tánc, illetve a Hommage a Hilding Rosenberg. Fő módszerem az analízis, mellette történeti dokumentumok felfejtésével karöltve próbálom megérteni és felmutatni a művek ihletét adó forrásokat és a keletkezésüket alakító tényezőket. A vonós írásmód szemléletekor a zeneszerző korszakanként különböző komponálási metódusainak karakterjegyeit mutatom fel. Dolgozatom második fele az életpálya utolsó nagy szakaszában született Hegedűversenyt alkotó kompozíciós elemekre – mint a dolgozat első részében elemzett korábbi művek „újrahasznosított” összetevőire – koncentrálnak.

IV. Eredmények

A MÜPA 2006-ban indította el azt a 10 éves sorozatát, ahol megszólalhatott – Magyarországon először – Ligeti teljes életműve. Ennek a sorozatnak keretein belül – néhány koncerten előadóként közreműködve – léphettem igazán „hús-vér” kapcsolatba Ligeti ensemble-műveivel, illetve versenyműveivel. Vonósként igazi kihívást jelentett számomra ezen művek hegedű szólamainak elsajátítása. A fő tanulság mégis az volt számomra, hogy részletes analízissel szinte minden technikai nehézség leküzdhető avagy áthidalható: ha megértjük a zeneszerző indítékait, végcélját, kibogozhatatlannak tűnő kompozíciós eszközeiről lerántjuk a leplet, máris a kezünkben a megoldás egy precíz, átgondolt, hiteles előadáshoz. Dolgozatom elsősorban gyakorló zenészeknek nyújt támpontot, eligazítást az első látásra kaotikusnak tűnő Ligeti-partitúrákban. Az életműben vissza-visszatérő kompozíciós eszközök és motívumok felmutatása, illetve szerepük hipotetikus megfejtése egy pillanat alatt áttetszővé varázsolják az eddig átláthatatlannak aposztrofált műveket.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

Az alábbiakban felsorolom az összes olyan hangversenyt, ahol Ligeti György életművéből előadott darabokban működtem közre.

2006. május 27. MŰPA Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem, Budapest

Hommage à Ligeti

Az UMZE Kamaraegyüttes hangversenye

Ligeti: Kamarakonzert

Ligeti: Hegedűverseny

Karmester: Rácz Zoltán

2007. március 19. Budapesti Olasz Kultúrintézet, Budapest

Budapesti Tavaszi Fesztivál

Az UMZE Kamaraegyüttes hangversenye

Ligeti: Hegedűverseny

Karmester: Rácz Zoltán

2007. augusztus 23. Kampnagel, Hamburg

Schleswig-Holstein Festival

Az UMZE Kamaraegyüttes hangversenye

Ligeti: Kamarakonzert

Ligeti: Hegedűverseny

Karmester: Rácz Zoltán

2008. május 28. MŰPA Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem, Budapest

Hommage à Ligeti

Az UMZE Kamaraegyüttes hangversenye

Ligeti: Ramifications

Karmester: Rácz Zoltán

2013. május 31. Archa Theatre, Prága

Prague Spring Festival

Ostravska Banda

Ligeti: Zongoraverseny

Karmester: Petr Kotik

2015. augusztus 29. Philharmonic Hall, Ostrava

Ostrava Days 2015

Ostravska Banda

Ligeti: Kettősverseny fuvolára és oboára

Karmester: Petr Kotik

2016. február 16. Budapest Music Center, Budapest

Kurtág 90 Fesztivál

UMZE Kamaraegyüttes

Ligeti: Csellóverseny

Karmester: Rác Zoltán

2018. január 18. Tivoli Vredenburg, Utrecht

Insomnio Ensemble

Ligeti: Csellóverseny

Ligeti: Hegedűverseny

Ligeti: Zongoraverseny

Karmester: Ulrich Pohl